

Радетел на българското

100 години от рождението на Александър Балабанов

Професор Александър Балабанов е една от най-популярните личности в нашия културен живот от първата половина на века. Той е честуван и оценяван приживе (1951 г. — лауреат на Димитровска награда, 1953 г. — „Заслужил деятел на културата“). Така че на стогодишнината от рождението му, ознаменувана от току-що излезлия том II избрани негови студии и статии, подхожда не само да се припомни значението му като специалист по древногръцка литература и на културен деец с широк диапазон на действие, подхожда също да се уточни неговият принос и да се отстранят някои неизбежни отклонения в прещенките, които естествено съпътствуват известността.

Младото поколение знае за именития пионер на класическите студии у нас по писано и разказано. И аз имам само детски спомен за тази колоритна, изключително артистична личност, оставила дълбоки следи в съзнанието на толкова ученици. Тъй че за нея, които нямат жив спомен, въпросът, с какво оцелява професор Балабанов в нашата съвременност, е особено съществен.

Делото му не бива да се оценява в тесните рамки на специалността му класическа филология, чийто пръв професор е Александър Балабанов, нито да се ограничава в просветителската дейност на разпространител на знания и радетел за класическо образова-

ние. Разбира се, неговите чудесни преводи на старогръцки класици, първи популяризирали древноелинската литература в България, ще се помнят. Все пак постепено те се заменят от нови по-съвременни преводи. И ако неговата „История на класическата литература“ е единствената българска книга в тази област (следващото поколение учени не написа друга история), колкото свежа и привлекателна да е тя, все едно, не можем да я ползуваме за целите на съвременното образование.

Въпреки това и тази книга, и студиите по антична литература, и статиите на Балабанов са проявление на дух, който продължава да живее. Имам предвид живо присъстващите в нашия съвременен живот страни на неговата личност и на делото му, преди всичко критика, воюващ против догматическото мислене, литератора, който не се свени от своята емоционалност, ентузиазирания разпространител на истина и култура.

Доколкото може да се каже накратко, в основата си Балабанов е човек на идеите в тяхната най-зрима и практическа форма, той е търкува-

тел и посредник, който превежда фактите на културата на житейски език.

Неговите статии, пръснати из литературния печат, едва ли могат да се рублицират усещено. Посветени на разни теми с най-разнообразен характер, те не са обвързани дори с оригиналното си заглавие. Вечно забързан нанякъде (където не го чакат, казва шеговито един негов биограф), тъй и в мисленето си Балабанов е неперестанно в движение. В неговите статии фактите на културата, на литературата, на всекидневното, на политиката и историята попадат в контекст, несмушаван от граници, подчинен само на едно — на авторовото чувство за реалност и цялостност. Балабанов го нарича въображение и темперамент, но за нас то е по-скоро патос на единството. То зи патос обяснява и многотемното у него, и тъй привлекателното излъчване за дълбочина и повърхностност, което имат натурите, привързани о живота и едновременно осенени от чувство за цялостност.

„Огън“, „темперамент“, „поезия“ и „живот“ — това са може би основните термини на неговото мислене. Разбира се,

съдържанието им е живо, изплетено от противоречия. Запленен от поезията, от вечното в нея, професор Балабанов разбира вечното като вечна актуалност. Неговото „вечно“ естествено поражда възгледа, че всяка литература трябва да бъде тенденциозна. Вечно е живото. „В поезията и във всички изкуства“, твърди Балабанов, „вечно е само това, което е било от живота и за самия живот“. По законите на неговото мислене не изглежда да странно, че в името на вечното той се обявява срещу всичко формално и естетско, срещу всяко откъсване от живота. И любимата древногръцка литература той често ползува като арсенал за примери и наиздания именно в тази насока.

Понеже търсим живия Балабанов във връзките му с българската култура, върви да припомним, че той е измежду най-ревностните защитници на Иван Вазов и Елин Пелин в годините, когато се подценява тяхното дело. От друга страна, макар да воюва с догматизма на кръга около „Мисъл“, Балабанов дава най-обективна оценка за делото на д-р Кръстев, отмервайки

положителното и отрицателното с диалектичност, не особено характерна за тона на тогавашната критика. В тази връзка трябва да си спомним неговите статии против изкуствените езикови реформи, в заплата на целостта на българския език и да потърсим в тях предходната форма на нашата съвременна позиция по този въпрос. Все в тази връзка не е без значение, че като характер и поведение, като писателски стил и начин на мислене Александър Балабанов събира в своята личност черти, крайно типични за българската културна атмосфера — бунтовност и еретичност, отвращение от сухотата и догматиката, здравомислие и приземеност. Над това също си струва да се замислим в деня на неговото рождение.

Може би не стигат двете десетилетия и половина, изтекли от смъртта на професор Александър Балабанов, за да си дадем точна сметка за безспорното, което ни остава от него. Едно е сигурно — университетската му дейност, неговите студии и преводи не бива да се откъсват от ролята му на културен трибун, на радетел за истински българското, на пионер във взаимопроникването на българската и световната култура. Всяко това е проявление на целокупната му дейност на литератор-гражданин. И в този смисъл той е един от именитите строители на нашата българска култура.

Богдан БОГДАНОВ